

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Надежда Михайлова [Маринчевска], Институт за изследване на изкуствата, БАН

за дисертационния труд на тема:

МОНТАЖНИ ПРИНЦИПИ ОТ ИГРАЛНОТО КИНО В СЪВРЕМЕННИТЕ ХИБРИДНИ ДОКУМЕНТАЛНИ ФИЛМИ,
представен от **Биляна Борисова Николова**

за придобиване на научната и образователна степен „доктор“ по професионално направление 8.4. „Театрално и филмово изкуство“, научна специалност „Кинознание, киноизкуство и телевизия“

Дисертационният труд на Биляна Николова „Монтажни принципи от игралното кино в съвременните хибридни документални филми“ се състои от 175 страници, включващи въведение, три глави, заключение, библиография от 90 източника, филмография от 115 заглавия и приложение от 30 илюстрации. Изискванията по процедурата за придобиване на ОНС „доктор“, съгласно ЗРАСРБ и Правилника за неговото прилагане са спазени, като докторантката прилага и три публикувани научни статии по темата.

Темата на изследването е актуална, тъй като в съвременното кино хибридните форми придобиват все по-голямо значение, макар че хибридите съпътстват седмото изкуство още от самото му раждане. Поставянето на акцента върху монтажните принципи, които се срещат и в игралното, и в документалното кино е сравнително по-слабо изследвана територия и това обосновава насочването на интереса на докторантката към нея. Използването на такива елементи от екранния език като ярки пластични метафори, символи и други визуални тропи, считани за присъщи на игралното кино, все по-често могат да се видят и в документалните филмови произведения, като по този начин се размиват твърдите граници между видовете кино.

Биляна Николова си поставя за цел да систематизира „монтажните принципи и подходи при използването на структурни елементи от игралното кино в документални филми“ (с. 9), като в този процес да проследи начините на синтезиране на разнородни елементи, да изясни терминологичните особености на понятието „хибрид“ и да постави акцент върху

експерименталното кино. В този смисъл текстът на дисертацията обхваща и теоретични, и исторически аспекти.

В първата глава докторантката прави опит да дефинира понятието *хибридно кино* и закономерно откроява основната му черта – „взаимодействието и противооставянето между различни по смисъл и съдържание компоненти“ (с.12). Това е сърцевината на изследваната проблематика, но в случая би следвало да се обърне по-обстойно внимание върху това как това взаимодействие между различни художествени условности влияе върху цялостната образност на документалното произведение, а и върху зрителската рецепция. По отношение на развитието на хибридността в най-новата дигитална епоха, докторантката отбелязва, че „границите между реалност и фикция, оригинал и копие, творба и предмет стават съмнителни. Съвременните хибриди демонстрират не само креативния, но и деструктивния характер на тази късна дигитална модерност“ (с. 14). Преплитането на реалността и фикцията действително е най-съществената особеност на хибридното документално кино и тук би трябвало да се обърне внимание на централния въпрос на документализма – въпроса за достоверността – и дали ярките режисьорски средства като визуални метафори, възстановки, монтаж, разместващ времевите и пространствени пластове и т.н. разрушават (или не) доверието на зрителя в документа. Следващите части на първата глава са посветени на исторически обзор на пионерите и ранните експериментатори в областта на игралното и документалното кино като братя Люмиер, Жорж Мелиес, Грифит, Кулешов, Пудовкин, Айзенщайн, Вертов. Биляна Николова обръща специално внимание върху развитието на авангарда като обръща внимание на различните му проявления с включването на колажи, рисувани кадри, стоп-кадри, създаващи фрагментарна, а понякога и хаотична структура (с. 34). Интересът на докторантката е фокусиран върху различни аспекти на авангарда – от дадаистичния експеримент „Механичен балет“ на Фернан Леже, през сюрреалистическите видения в „Андалуското куче“ на Бунюел и Дали, до поетичните „киносимфонии“ на Йорис Ивенс и Валтер Рутман. Филмите на Жан Виго са открити в тази глава като произведения на особено талантлив автор.

Втората глава е една мозайка от теоретично изясняване на отделни аспекти в режисьорските подходи и монтажа при хибридните форми от една

страна, и анализ на отделни тенденции, национални документални школи или отделни ярки индивидуалности – от друга. Филмовият език, провокиран от артистичното новаторство на френската „нова вълна“, вече разчита на необичайни движения на камерата, особени ракурси, монтаж, който създава необичайни причинно-следствени или пространствено-времеви връзки. Биляна Николова откроява творчеството на Анъес Варда, Крис Маркър, Вернер Херцог и други, но и обръща специално внимание на унгарската и литовската документални школи. Българската хибридна практика в документалното кино е представена от три филма – „Загадката Веда Словена“ на Анри Кулев, „Чувство за непоносимост“ на Боя Харизанова и „Отмъстителката“ на Ралица Димитрова. Тук обаче ми липсва обосновката за това защо именно тези три филма са избрани да репрезентират българското хибридно документално кино, а не други.

Важно място в тази глава е отделено на възстановката, но тук също би следвало да се разшири теоретичната база на анализа, тъй като именно чрез възстановката като метод режисьорските похвати на игралното кино най-радикално навлизат в документалното кино, визуализирайки липсващи документални кадри и привнасяйки драматизъм, но и възможност да се разруши доверието на зрителя към истинността на документалния разказ. Тук препоръчвам на докторантката да използва и цитира публикациите на Теодора Стоилова-Дончева за естетическите и комуникационни аспекти на възстановката в документалното кино.

Третата глава връща обратно към метода на изследване – контент анализа и неговата приложимост за целите на дисертационния труд. Обосноваването на методологията обичайно се прави в началото на изследването, но тук докторантката иска да подчертае, че цялостният ѝ подход е основан върху това не толкова да създаде строен теоретичен труд за хибридното кино, колкото да изяви най-съществените негови особености чрез конкретни анализи на филми – case studies. На финала Биляна Николова прави паралел между румънското и българското ново кино, като повечето от анализите са посветени на игрални филми.

В заключителната част на дисертацията Биляна Николова стига и до някои радикални изводи за съвременното състояние на филмовото изкуство, определяйки времето, в което живеем като „пост-истински времена“, където „илюзията и реалността, са почти невъзможни за дефиниране. Най-малкото

границите, които ги разделят, са вече тотално размити, хибридни или дори възможно несъществуващи“ (с. 145).

Дисертационният труд на Биляна Николова „Монтажни принципи от игралното кино в съвременните хибридни документални филми“, въпреки някои свои несъвършенства в теоретичната обосновка на понятията, притежава жив и оригинален поглед към проблематиката на хибридността в киното. Авторката прави проникателен анализ на множество значими хибридни произведения и тенденции и в това се състоят нейните приноси. Въпреки, че не претендира за историческа изчерпателност, Биляна Николова успява да създаде общата картина на процеса в развитието на хибридните филмови форми, както и динамиката на преливането на определени режисьорски подходи от игралното в документалното кино и обратно. Практически принос има и това, че в текста са разгледани някои слабо познати автори и произведения. Прави много добро впечатление и прецизната филмография, която е снабдена с индекс на страниците.

Заключение:

Смятам, че дисертационният труд „Монтажни принципи от игралното кино в съвременните хибридни документални филми“ е оригинално изследване, което добавя нови нюанси в науката за киното.

Гласувам за присъждането на образователната и научна степен „доктор“ на **Биляна Борисова Николова** за придобиване на научната и образователна степен „доктор“ по професионално направление 8.4. „Театрално и филмово изкуство“, научна специалност „Кинознание, киноизкуство и телевизия“.

16.01.2026

Проф. д-р Надежда Михайлова [Маринчевска]